

УДК 338.43:332.72

РИНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ТА ФОРМУВАННЯ АДАПТОВАНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ю.Г.Фесіна, асистент

Луцький державний технічний університет

На сучасному етапі економічного розвитку села слід вживати заходи для забезпечення найширшого розуміння потреби подальшого розвитку організацій селян-землевласників і того внеску, який вони можуть зробити в поліпшення землекористування та загальних умов становлення та функціонування ринку сільськогосподарських земель. Вважаємо, що однією з цілей політики розвитку ринку сільськогосподарських земель повинно стати сприяння створенню та розвитку на добровільній основі сильних і незалежних організацій селян-власників землі, як ефективного засобу забезпечення функціо-

нування ринку сільськогосподарських земель, підвищення економічної родючості землі, а також соціально-економічного розвитку села.

Тому сьогодні слід акцентувати увагу не на безпосередньо формі власності, а на вмінні, здатності ефективно розпоряджатися цією власністю. Адже сама приватна чи колективна власність неспроможна вирішити питання росту віддачі аграрного виробництва. В свій час К.Краулі, голова представництва USAID в Україні, Молдові та Білорусі, зазначав: “В багатьох випадках причиною невдач розвитку приватного бізнесу в країнах з перехідною економікою була наївна віра міжнародних фінансових організацій у те, що приватизація вирішить усі проблеми” [4, С.15].

Оскільки в основі функціонування ринкового господарства закладено принцип ефективної економічної діяльності, то слід відзначити, що прямого зв'язку між формою власності та ефективністю господарювання немає. Однак зв'язок ефективності виробництва існує з організаційною формою господарювання. Остання базується на формі власності. Підтвердженням цьому є теза відомого шведського економіста К.Еклунда: “Ступінь ефективності виробництва окремих товарів або послуг навряд чи визначається безпосередньо відносинами власності” [7, С.166].

Сьогодні йде активний пошук раціональної, ефективної системи організації виробництва на базі існуючих форм власності. Зокрема, деякі російські вчені (Дунаєва Є.П., Рудакова І.Є. та інші) вважають, що для сільського господарства більш ефективна індивідуально-сімейна, дрібна, кооперативна форма використання власності [6]. Тобто така, яка базується на дрібній приватній власності на землю. В свій час М.Д.Кондратьєв вбачав у дрібних господарствах серйозних суб'єктів господарювання, що сприятимуть росту ефективності сільського господарства, а тому він виступав за розвиток кооперації у використанні знарядь праці та засобів виробництва при обробітку землі [2].

Однак дрібні господарства — з погляду О.А.Біттера, П.С.Березівського та В.С.Мельника — через надмірну роздробленість та неспроможність до впровадження досягнень науково-технічного прогресу, не можна віднести до перспективної форми господарювання [1].

На думку П.Т.Саблука та А.А.Фесини на сьогодні в світі кожен фермер прагне мати велике господарство, оскільки це запорука стабільності. В США, наприклад, основними виробниками продукції сільського господарства є великі ферми, а малі — мають любительський характер та по своїй суті є нетоварними [5].

Нинішній віце-прем'єр-міністр України з питань АПК І.Г.Кириленко вважає, що конкурентоспроможними є великотоварні сільськогосподарські підприємства. Оскільки вони спроможні швидше задіяти фактори інтенсифікації, забезпечити на їх базі нарощування обсягів виробництва продукції, підвищити її якість. При цьому зосередження виробництва повинно бути на більш родючих земельних площах [3].

Вважаємо, що на селі повинні бути сформовані такі організаційні форми господарювання, які найбільш повно дають змогу реалізувати селянам своє приватне право на землю. Селянин, реалізація його інтересів та потреб, поновлення його статусу господаря в прийнятті рішень виробничо-господарського та соціального характеру повинні стати головним аспектом формування ринку сільськогосподарських земель. Лише в цьому випадку вдасться досягти реалізації суті перетворень відносин власності — поєднання в одній особі працівника, господаря, власника. Тому сучасним аграрним формуванням слід сформувати таку систему економічних, організаційних, юридичних відносин, яка б забезпечувала результативність господарської діяльності. Перш за все це стосується сільськогосподарських кооперативів.

За сучасних економічних реалій на селі, збереження кооперативних підприємств, які нагадують колишні колективні господарства, стало доцільним за умов врахування консервативності селянських мас. Приватна власність на землю, як ознака ринкової економіки, дещо шокуючи та несподівано відобразилася на психологічних настроях селян. Особливо за умови відсутності належних умов для особистого становлення селян, як господарів. Тому кооперативи стали тим містком, що з'єднав селян із минулим. Однак сьогодні цю організаційну форму ведення аграрного бізнесу слід поступово трансформувати до ринкових реалій.

Сучасні сільськогосподарські кооперативи за логікою доцільно

перейменувати в асоціацію приватних власників землі та майна (АПВЗМ). Саме вона повинна розкрити переваги ринку, пріоритети приватної власності. А конкретно те, що заховано в потенціалі приватної власності та чого селянин ще не пізнав. Мається на увазі необхідність залучення селян до вирішення великого та різноманітного спектру виробничих завдань на підприємстві. Нові умови, що їх диктує ринок, саме потребують активного входження людини в свідоме та постійно здійснюване вдосконалення виробничого процесу. Сучасні власники землі повинні розуміти економічну інформацію, вміти її аналізувати та використовувати з користю для себе, з точки зору співвласника підприємства. Розуміння цього прямо вплине на розуміння селянином-власником своєї ролі у підвищенні ефективності функціонування підприємства.

Залучати власників-селян до управління підприємством пропонуємо через створення цільових комітетів, які повинні виконувати функцію координації економічних напрямків діяльності асоціації.

Зокрема, для координації виробничої діяльності, освоєння новітніх технологій, техніки слід створити комітет з виробничо-інноваційної діяльності. Питаннями облікової політики, нормування, планування, забезпечення асоціації насінням, матеріально-технічними ресурсами, добривами тощо, а також збутом продукції займатиметься комітет з комерційно-маркетингової діяльності. Координація питань із залучення інвестиційних ресурсів в АПВЗМ стане прерогативою комітету з питань інвестиційно-кредитної діяльності. Особливої уваги заслуговує координування механізму використання земельних та майнових паїв, що залучені до пайового фонду асоціації. Для цього пропонується створити комітети з моніторингу використання земельних та майнових паїв. З метою врегулювання внутрішніх конфліктних ситуацій, контролю за якістю трудових ресурсів, підбором кадрів пропонуємо створити комітет з внутрішніх комунікацій. Для синхронізації взаємозв'язків між членами асоціації та селянськими господарствами доцільно створити комітет з організаційної роботи із селянськими господарствами (СГ). Передбачається, що всі питання пов'язані з необхідністю забезпечення селянських господарств кормами, насінням, засобами захисту для рослин й тварин, племінною худобою, забез-

печення технікою, збутом продукції будуть вирішуватися через створений комітет завдяки спеціалізованим кооперативам асоціації. До участі в роботі комітету повинні залучатися власники, які одночасно є працівниками підприємства. Вони повинні залучатися до управління почергово, залежно від стажу роботи терміном на один рік. Від працівників-власників, які працюють до 5 років, до складу комітету повинен входити один працівник, від 6 до 10 років — два, від 11 до 15 — три, від 16 до 25 — чотири та понад 25 років — п'ять власників. Члени, що входять до складу комітетів, повинні відповідати певному критерію. Ми пропонуємо використати критерій **ОЯЗДО**, де **ОЯ** — особистості якості, **З** — знання, **Д** — досвід, **О** — освіта. Особисті якості членів комітету асоціації дають змогу ефективно взаємодіяти та співпрацювати з іншими членами комітетів на благо усіх учасників асоціації. Знання, досвід, освіта необхідні для виконання обов'язків, що їх передбачає діяльність в комітеті.

Комітети не є постійним місцем роботи їх членів. Вони в обов'язковому порядку в кінці календарного року повинні збиратися для розробки тактичних планів на наступний рік. Окрім того, пропонується обов'язковість зібрання комітетів в кінці кожного кварталу для підбиття підсумків та коректування подальших дій. Можливі скликання засідання комітетів у разі виникнення нестандартних ситуацій, що вимагають негайного вжиття певних заходів.

Найвищим органом управління АПВЗМ повинні стати збори членів асоціації — її пайовиків. На цих зборах асоційовані члени формують свій комітет уповноважених. Він необхідний для організації контролю за станом використання земельних та майнових паїв та рівнем повноти орендної плати за землю та майно. До складу комітету можуть входити представники трьох наступних категорій власників: пенсіонери, працівники соціальної сфери села, селяни, які не працюють в асоціації, але здали сюди свій пай в оренду, інші категорії власників. Їх представництво повинно формуватися залежно від частки паїв кожної категорії асоційованих власників у пайовому фонді АПВЗМ.

Питання забезпечення розвитку асоціації, сприяння оперативній діяльності структурних підрозділів АПВЗМ повинна здійснювати Координуюча рада. Вона також може брати до уваги

пропозиції та зауваження комітетів асоціації та виробляти певні рекомендації для зборів пайовиків. Головою ради на певний період часу може призначатися один з керівників діючих при асоціації організаційних підрозділів — кооперативів. До складу Координаційної ради АПВЗМ повинні входити керівники кооперативних підприємств асоціації, голови комітетів, головні спеціалісти.

Відмітимо, що за умови приватної власності на землю, поняття кооперативу набуває нового, більш змістовного наповнення. Кооперативи асоціації організуються за економічним напрямом діяльності. Зокрема це землеробський кооператив, тваринницький кооператив, машинно-транспортний кооператив, переробний кооператив та заготівельно-збутовий кооператив. Управління поточною діяльністю кооперативів здійснюється правлінням кооперативу, яке обирається його постійними членами з числа власників паїв та найманих працівників.

Вважаємо, що обов'язковими елементами організаційної структури асоціації повинні стати СГ та кредитна спілка. Перші слід включити до складу асоціації через те, що, як показує досвід минулих років, діяльність СГ досить тісно пов'язана з аграрними господарствами. Однак відмітимо, що серед числа СГ слід відібрати декілька найбільш забезпечених та перетворити їх в так звані "центри інноваційного господарювання" (ЦІГ). Це потрібно насамперед для інноваційного розвитку АПВЗМ, апробації наукових розробок на базі селянських господарств.

Паралельно із формуванням виробничо-обслуговуючих кооперативів в рамках асоціації необхідно створити фінансовий кооператив — кредитну спілку. Взаємне кредитування учасників спілки через залучення їх особистих заощаджень сприятиме вирішенню питань соціального та фінансового захисту селян.

Отже, в організаційно-управлінському відношенні АПВЗМ являє собою сукупність кооперативів основного, обслуговуючого, допоміжного підсобного характеру. Така форма організації господарювання на землі має за мету підвищити відповідальність кожного елемента асоціації, кожного власника за результати своєї роботи. Крім того це дає можливість розширити права трудового колективу щодо напрямів організації виробництва, реалізації про-

дукції, розподілу отриманого доходу. Таким чином, запропонований механізм організації господарської діяльності в аграрному секторі економіки сприятиме утвердженню засад розвитку ринку сільсько-господарських земель, можливості узгодження суспільних, колективних та індивідуальних інтересів, підвищенню економічної зацікавленості та відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біттер О.А., Березівський П.М., Мельник В.С. Ефективність сільськогосподарського виробництва і рівень життя сільського населення. – Львів: ЛДАУ, 1997. – 188 с.
2. Збарський В. Проблеми кооперування селянських господарств у працях М.Д. Кондратьєва // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2002. – № 10. – С. 24-27.
3. Кириленко І.Г. Про хід реформування та заходи щодо поліпшення ситуації на селі // Економіка АПК. – 2003. – № 1. – С.3-11.
4. Михайлов Ю. Блиск та злидні української аграрної реформи // Пропозиція. – 2001. – №2. – С. 15-16.
5. Саблук П.Т., Фесина А.А. Оренда в умовах економічної реформи. – К.: Знання, 1991. – 48 с.
6. Современный рынок: природа и развитие. / Под ред. Э.П. Дунаева, И.Е. Рудаковой. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 133 с.
7. Эклунд К. Эффективная экономика – шведская модель: Пер. со швед. – М.: Экономика, 1991. – 349 с.